การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย

Changing of the meaning of Pali and Sanskrit words in Thai language

อาจารย์อดุลย์ คนแรง[1]
อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ คือ เปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บทตั้งของคำบาลีสันสกฤตที่มีรูปคำตรงกัน แต่บทนิยามความหมายต่างกันในหนังสือสองเล่มดังกล่าว โดยใช้เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่ของพระยาอนุมานราชธน ผลการศึกษาปรากฏว่า การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทยมีการเปลี่ยนความหมายทั้งแคบเข้า กว้างออก และย้ายที่ และมีความหมายเปลี่ยนจากรูปธรรมเป็นนามธรรม หรือจากนามธรรมเป็นรูปธรรมอีกด้วย

คำสำคัญ การเปลี่ยนแปลงความหมาย, คำบาลีสันสกฤต, ภาษาไทย

Abstract

This study aims at comparing of the meaning of Pali and Sanskrit words in the lexicon of Pali, Thai, English and Sanskrit of His Royal Highness Krommaphra Chandaburinarunath with the Royal Institute Dictionary, B.E. 2542 (1999). The information used for this research consists of the original of Pali and Sanskrit words that have same root but different definition in the mentioned two books using the standard of the changing of narrower meaning, broader meaning and shifted meaning of Phraya

[1] สาขาภาษาไทย รุ่นที่ ๔ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จังหวัดกรุงเทพฯ รหัสไปรษณีย์ ๑๐๙๐๐

Major Thai Faculty of Humanity Kasetsart University Bangkok 10900 Corresponding author e-mail : nom.pang@yahoo.com

Anumanrajathon. It is found that the changing of the meaning of Pali and Sanskrit words in Thai language consists of the changing of narrower meaning, broader meaning and shifted meaning, including the meaning that has been changed from concrete object to abstraction and vice versa.

Keywords: Changing of meaning, Pali and Sanskrit words, Thai language

บทนำ

ภาษาที่เป็นคำพูดและสัญลักษณ์ของภาษาคือตัวอักษรแทนคำพูด ย่อมเป็นเครื่องสื่อสารให้ผู้พูดหรือผู้เข้าใจภาษานั้นเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของกันและกันได้ การรวบรวมคำพูดของภาษาไว้ด้วยตัวหนังสือซึ่งเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของภาษา ไม่ว่าจะอยู่ในรูปอภิธาน ศัพทานุกรม ปทานุกรม พจนานุกรม หรือ สารานุกรม ย่อมอำนวยประโยชน์แก่ผู้ศึกษาอย่างมหาศาล

หนังสือพจนานุกรมหรือปทานุกรมเป็นหนังสือสำคัญที่ห้องสมุดต้องให้มีเป็นอันดับแรก แม้ในหนังสือสุโพธาลังการ ซึ่งเป็นตำราศิลปะการประพันธ์ของภาษาบาลี ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของพจนานุกรมหรือปทานุกรมว่า

โย สทฺทสตฺถกุสโล กุสโล นิฆณฺฑุ-
ฉนฺโทอลงฺกติสุ นิจฺจกตาภิโยโค
โสยํ กวิตฺตวิกโลปิ กวีสุ สงฺขย-
โมคยฺห วินฺทติ หิ กิตฺติมนฺทรูปํ.

ชนใด ฉลาดในศัพทศาสตร์ นิฆัณฑุศาสตร์ ฉันทศาสตร์
และอลังการศาสตร์ มีความขยันหมั่นฝึกฝนอยู่เป็นนิตย์
ชนนั้น แม้จะบกพร่องจากคุณเครื่องความเป็นกวีอยู่บ้าง
ก็จะถึงความนับเนื่องในหมู่กวี และประสบเกียรติคุณไม่น้อยเลย (๑)

หนังสือปทานุกรมสี่ภาษา คือ บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเรียบเรียงไว้เป็นฉบับที่ทรงคุณค่าทางอักษรศาสตร์และภาษาศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง สมตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภไว้ในคำนำของหนังสือปทานุกรมว่า ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงเรียบเรียงไว้เป็น

37. □□□□

หนังสือตำราที่สำเร็จขึ้นด้วยการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง จัดเป็นหนังสือที่มีค่ามากในทางอักษรศาสตร์และภาษาศาสตร์ ซึ่งนักศึกษาจะอาศัยใช้ในการศึกษาภาษาบาลี ศึกษาพระพุทธศาสนา ตลอดจนวิชาการสาขาอื่น ๆ อีกได้เป็นอย่างดียิ่ง

หนังสือปทานุกรมเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชปรารภว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถทรงมีความรู้แตกฉานในภาษาบาลี ควรที่จะได้ทรงเรียบเรียงปทานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทยขึ้นไว้บ้าง พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถจึงได้ทรงเริ่มงานทำปทานุกรมนั้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๖ ทรงพระอุตสาหะแต่งเติมต่อมาในยามว่างราชการเวลาเย็นและค่ำมิได้ขาด โดยมีหลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ (ทวี ธรรมธัช เปรียญ) เป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือ จนสำเร็จในรัชกาลสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ รอโอกาสอันควรจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของชาติ

ต่อมา เมื่อถึงคราวที่หม่อมหลวงบัว กิติยากร มีชนมายุครบ ๖๐ ทัศ ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๒ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้จัดพิมพ์ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถทรงเรียบเรียงไว้นั้นขึ้นพระราชทาน ด้วยทรงหวังพระราชหฤทัยให้เป็นการเผยแพร่วิทยาการเป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าแก่นักศึกษาและแก่การศึกษาของประเทศให้ยั่งยืนสืบไป (๒)

ปทานุกรมของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ มีคำตั้งเป็นคำบาลีสันสกฤต เขียนด้วยอักษรไทยและอักษรโรมัน เช่น ขตฺติยานี (ป.) Khattiyani (Pali) กฺษตฺริยาณี (สํ) Ksatriyani (Sanskrit) และให้ความหมายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คือ นางกษัตริย์, a kshatriya lady or princess. คำตั้งบาลีสันสกฤตในปทานุกรมนี้ ก็จะไปปรากฏทับซ้อนกัน หรือ คาบเกี่ยวกันกับคำตั้งบาลีสันสกฤต ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เลือกคำบาลีหรือสันสกฤตคำใดคำหนึ่งเป็นคำตั้ง เช่น คำบาลีสันสกฤตสองคำว่า ขัตติยานี กับ กษัตริยาณี จะปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเพียงคำสันสกฤตคำเดียวว่า กษัตริยาณี โดยแผลงคำเหลือเพียงว่า กษัตรี ให้ความหมายว่า กษัตริย์ผู้หญิง เจ้าผู้หญิง สตรี กษัตริย์

หนังสือพจนานุกรมเป็นหนังสือรวบรวมคำที่มีอยู่ในภาษา เมื่อเป็นพจนานุกรมของภาษาใด ก็รวบรวมคำที่มีอยู่ในภาษานั้น หนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เป็นหนังสือรวบรวมคำที่

มีใช้อยู่ในภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาของคนชาติไทย ด้วยเหตุนี้ หนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน จึงเป็นสมบัติของคนไทยทุกคน มิใช่เป็นสมบัติของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ คนไทยทุกคนจึงช่วยกันสร้างสรรค์และช่วยกันใช้สื่อสารเป็นภาษาราชการ เพื่อรักษาไว้ให้บริสุทธิ์เป็นความเจริญงอกงามด้านวัฒนธรรมไทยสืบไป (๓)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ บอกที่มาของคำภาษาต่างประเทศที่มีใช้ในภาษาไทย ๑๔ ภาษา คือ เขมร (ข.) จีน (จ.) ชวา (ช.) ญวน (ญ) ญี่ปุ่น (ญี) ตะเลง (ต.) เบงกาลี (บ.) ปาลี หรือ บาลี (ป.) ฝรั่งเศส (ฝ) มลายู (ม.) ละติน (ล.) สันสกฤต (ส.) อังกฤษ (อ.) ฮินดี (ฮ.) (๔) คำบาลีสันสกฤตเป็นคำที่มีจำนวนมากที่สุดกว่าภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เพราะคำบาลีสันสกฤตเป็นภาษาจารึกหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เมื่อรับการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมผ่านภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาบาลีสันกฤตจึงเข้ามามีบทบาทอยู่ในวิถีชีวิตอย่างสังคมไทยอย่างแนบแน่น

คำภาษาต่างประเทศในภาษาไทยที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ มีคำบาลีมากที่สุด ๒๕,๐๐๐ คำ รองลงมา คือ คำภาษาสันสกฤต ๒,๑๒๖ คำ และคำที่เป็นทั้งบาลีทั้งสันสกฤตมี ๑,๒๐๐ คำ รวมทั้งหมด ๕,๘๙๓ คำ (๕) และงานวิทยานิพนธ์เรื่องวัฒนธรรมคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ สรุปไว้ว่า มีคำภาษาบาลีมากที่สุด ๒,๑๗๒ คำ (๖)

การนิยามความหมายของคำภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนมาก ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นการนิยามความหมายโดยราชบัณฑิต โดยส่วนมากก็นิยามตามความหมายเดิมของคำบาลีสันสกฤต ซึ่งมีความหมายคล้อยตามปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต แต่ก็มีคำบาลีสันสกฤตบางคำ ที่ราชบัณฑิตให้คำนิยามความหมายตามบริบทของสังคมไทยที่ใช้ภาษากันอยู่ในสมัยนั้น ดังนั้น จึงแสดงตัวอย่างการนิยามความหมายของคำบาลีสันสกฤตจากพจนานุกรมทั้งสองฉบับนี้ โดยใช้คำย่อดังนี้

ปทน. หมายถึง ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤตฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓

พจน. หมายถึง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

การนิยามความหมายของคำบาลีสันสกฤต ในปทน. และ พจน. มีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากวิธีการนิยามความหมายในรูปแบบปัจเจกบุคคลของปทน.และการนิยามความหมายในรูปแบบคณะกรรมการ โดยอาศัยบริบทของสังคมไทย เช่น

โมโห

ปทน. : ความลุ่มหลง ความหลง สยบ ความไม่รู้ เขลา หลง วิสัญญีภาพ

พจน. : ความหลง ความเขลา ความโง่ โกรธ

กุฎุมพี, กระฎุมพี

ปทน. : ผู้มีทรัพย์

พจน. : ชนชั้นต่ำ,นิยมใช้คู่กับไพร่ เป็นไพร่กระฎุมพี

วิเคราะห์

ปทน. : ความถือผิดกัน ทะเลาะวิวาทกัน ร่างกาย เนื้อความเครื่องถือเอา กาย การทุ่มเถียง

พจน. : การทะเลาะ การโต้เถียง ร่างกาย รูปร่าง ตัว การแยกออกเป็นส่วน ใคร่ครวญ แยกออกเป็นส่วน ๆ เพื่อการศึกษาให้ถ่องแท้

สงสาร

ปทน. : สงสาร, วัฏฏะเป็นที่ท่องเที่ยวไป

พจน. : การเวียนว่ายตายเกิด การเวียนตายเวียนเกิด โลก รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อน รู้สึกห่วงใยด้วยความเมตตากรุณา

เวทนา

ปทน. : ธรรมชาติอันเสวยอารมณ์ ความเสวยคือรู้รสอารมณ์ ความรู้ ความเสวย ความอิ่มใจ สุขใจ ความเจ็บปวด

พจน. : ความรู้สึก ความรู้สึกทุกข์สุข ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน สังเวชสลดใจ

ภวาภพ

ปทน. : ภพแลภพอันเจริญ ภพน้อยภพใหญ่

พจน. : ความเป็นอยู่และไม่ใช่ความเป็นอยู่ ภพและไม่ใช่ภพ ภพน้อยภพใหญ่

ผลาผล

ปทน. : ผลและผลอันเจริญ ผลเล็กผลใหญ่

พจน. : ลูกไม้ใหญ่น้อย

ตำนาน

ปทน. : ต้านทาน ที่พึ่ง นิพพาน

พจน. : เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวนมนานที่เล่ากันสืบ ๆ มา

กบาล, กระบาล

ปทน. : กระเบื้อง กะโหลกศีรษะ ส่วนแห่งวัตถุมีหม้อเป็นต้น

พจน. : ส่วนกลางของกะโหลกศีรษะ แผ่นกระเบื้อง ลานกลางหมู่บ้าน ภาชนะที่ใส่เครื่องเซ่นผี

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำบาลีสันสกฤต มีการศึกษาทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงรูปคำและการเปลี่ยนแปลงความหมาย เช่น วัฒนธรรมภาษาคำยืมของคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ของไทรงาม ประมวลศิลป์ชัย (๗), การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำบาลี-สันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒ ของ สุกัญญาโสภี ใจกล่ำ (๘), เปรียบเทียบพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวดอักษร ก-ฆ ของสุชาติ พงษ์พานิช (๙)

ส่วนการศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤต ในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ยังไม่มีการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อทราบความหมายบาลีสันสกฤตในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรี-นฤนาถว่า มีความหมายตามรากศัพท์เดิมเป็นอย่างไร และมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงหรือคงสภาพเดิมในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ มากน้อยเพียงใด เพื่อให้เห็นถึงค่านิยมในการสร้างสรรค์ความหมายใหม่ของคำบาลีสันสกฤตในบริบทของสังคมไทยต่อไป

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis Research) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

๑.การรวบรวมข้อมูล

ศึกษาเอกสารแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความหมายของคำ ทั้งตำราวิชาการเอกสาร บทความวิทยานิพนธ์และงานวิจัยเกี่ยวกับความหมายของคำ เช่น อรรถศาสตร์เบื้องต้น, (๑๐) ความรู้เบื้องต้นทางอรรถศาสตร์, (๑๑) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำในหนังสืออักขราภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์, (๑๒) นิรุกติศาสตร์, (๑๓) การวิเคราะห์ความหมายของคำในสำนวนที่มีความหมายเหมือนกันจากพจนานุกรมฉบับมติชน : การศึกษาเชิงอรรถศาสตร์ (๑๔) Leonard, B. Language. (๑๕) R. C. Childers. Dictionary of the Pali Language. (๑๖)

ข้อมูลที่ใช้ศึกษาวิจัยนำมาจากหนังสือ ๒ เล่ม ได้แก่ ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ในการทำวิจัยนี้ จะพิจารณาคัดเลือกเฉพาะคำบาลีหรือคำสันสกฤตที่รูปเหมือนกัน แต่มีความหมายแตกต่างกันหรือคำพ้องรูปต่างความหมายทั้งในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ส่วนคำบาลีหรือคำสันสกฤตที่รูปเหมือนกัน และมีความหมายเหมือนกันจะไม่นำมาศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้

ในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ มีบทตั้งแรกเป็นคำบาลี บทตั้งที่สองเป็นคำสันสกฤต ตามด้วยบทนิยามภาษาไทย เช่น บทตั้งแรกเป็นบาลีว่า ขตฺติ-ยานี บทตั้งที่สองเป็นคำสันสกฤตว่า กฺษตฺริยาณี นิยามแรกเป็นภาษาไทยว่า นางกษัตริย์ และนิยามที่สองเป็นภาษาอังกฤษว่า a kshatriya or princess ส่วนในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ บทตั้งแรกเป็นได้ทั้งคำบาลีหรือสันสกฤตอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อบทตั้งแรกเป็นคำบาลี บทนิยามความหมายเป็นภาษาไทยแล้วจะตามด้วยบทตั้งที่สองเป็นคำสันสกฤตเทียบไว้ข้างหลัง เช่น ขณะ [ขะหนะ] น. ครู่, ครั้ง, คราว, เวลา, สมัย. (ป.; ส. กษณ). เมื่อบทตั้งแรกเป็นคำสันสกฤต บทนิยามความหมายเป็นภาษาไทยแล้วจะตามด้วยบทตั้งคำสันสกฤตเทียบไว้

37. □□□□

ข้างหลัง เช่น สกนธ์ [สะกน] น. ขันธ์, กอง, ส่วนร่างกาย, ร่างกาย. (ส.; ป. ขนฺธ). หรือบางทีก็มีเพียงบทตั้งเป็นคำบาลีหรือคำสันสกฤตอย่างใดอย่างหนึ่ง บทนิยามความหมายเป็นภาษาไทย แต่ไม่มีบทตั้งที่เป็นคำบาลีหรือสันสกฤตอยู่เทียบไว้ข้างหลัง เช่น กษัตรี [กะสัดตฺรี] (กลอน) น. กษัตริย์ผู้หญิง เช่น สมเด็จพระแก้วกษัตรี. (ม. คำหลวง ทานกัณฑ์); เจ้าผู้หญิง เช่น สองกษัตรีเจ้าหล้า แกล้วกว่าแกล้วใจกล้า กว่ากล้ากลัวอาย. (ลอ); สตรี เช่น จักเสื่อมสวัสดิ์กษัตรี. (กฤษณา).

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. ระเบียบวิธีวิจัย

เมื่อผู้วิจัยรวบรวมคำศัพท์ที่อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดได้แล้ว ผู้วิจัยจะนำคำศัพท์ทั้งหมดมาจัดระเบียบ โดยพิจารณาคำศัพท์ทั้งในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ผู้วิจัยพบว่า คำบาลีสันสกฤตมีรูปพ้องกันแต่มีความหมายต่างกันสามลักษณะ ได้แก่ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่

ความหมายแคบเข้า คือ การเปลี่ยนแปลงของคำที่กล่าวอ้างอิงถึง เดิมมีจำนวน ประเภทหรือปริมาณของความหมายมาก เมื่อนำคำที่กล่าวอ้างถึงนั้นมาใช้ มีจำนวนหรือประเภทหรือปริมาณของความหมายน้อยลงกว่าเดิม

ความหมายกว้างออก คือ การเปลี่ยนแปลงของคำที่กล่าวอ้างอิงถึง เดิมมีจำนวน ประเภทหรือปริมาณของความหมายน้อย เมื่อนำคำที่อ้างถึงนั้นมาใช้ มีจำนวนหรือประเภทหรือปริมาณของความหมายมากขึ้นกว่าเดิม

ความหมายย้ายที่ คือ การเปลี่ยนแปลงของคำที่กล่าวอ้างอิงถึง เดิมมีความหมายอย่างหนึ่ง เมื่อนำคำที่กล่าวอ้างถึงนั้นมาใช้ กลับมีความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่ง (๑๗)

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกกลุ่มหรือหมวดหมู่ตามการเปลี่ยนแปลงของความหมายของบาลีสันสกฤตในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ (ปทน.) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (พจน.) ดังนี้

๓.๑ ความหมายแคบเข้า เช่น

กัณฏกะ

ความเดิมในปทน. คือ หนาม, ข้าศึก,ขนชูชัน

ความหมายแคบเข้าในพจน. คือ หนาม

๓.๒ ความหมายกว้างออก เช่น

กษัตรี

ความเดิมในปทน. คือ นางกษัตริย์

ความหมายแคบเข้าในพจน. คือ กษัตริย์ผู้หญิง , เจ้าผู้หญิง, สตรี, ผู้หญิง

๓.๓ ความหมายย้ายที่ เช่น

กุฎุมพี

ความเดิมในปทน. คือ ผู้มีทรัพย์

ความหมายแคบเข้าในพจน. คือ ชนชั้นต่ำ

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลกลุ่มความหมายของคำบาลีสันสกฤตที่เปรียบเทียบได้ทั้งกลุ่มความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่ มาวิเคราะห์แยกเป็นกลุ่มย่อยในลักษณะรูปธรรมและนามธรรม

ผลการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทย โดยมีความหมายต้นทางจากปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ และมีความหมายปลายทางจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรมเป็นการนิยามความหมายตาม Dictionary of the Pali Language by Robert

Caesar Childers. ซึ่งมีบทตั้งเป็นภาษาบาลีอักษรโรมัน ภาษาสันสกฤตอักษรเทวนาครี และมีบทนิยามความหมายเป็นภาษาอังกฤษ บทตั้งบทบาลี บทตั้งสันสกฤตและบทนิยามภาษาอังกฤษในพจนานุกรมบาลีของโรเบิร์ต ซีซาร์ ชิลเดอร์ส (Robert Caesar Childers)นั้น ตรงกันบทตั้งภาษาบาลี บทตั้งภาษาสันสกฤตและบทนิยามภาษาอังกฤษในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ เพียงแต่ในปทานุกรมได้เพิ่มบทนิยามความหมายภาษาไทยเข้ามา จึงกลายเป็นพจนานุกรมสี่ภาษา คือ บทตั้งเป็นภาษาบาลีสันสกฤต บทนิยามความหมายเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย

ส่วนในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีบทตั้งภาษาบาลีสันสกฤตอักษรไทยและมีบทนิยามความเป็นภาษาไทย การนิยามความหมายจึงมีทั้งเหมือนกันและต่างกัน ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะบทนิยามความหมายที่ต่างกัน จากความหมายต้นทางในปทานุกรมและความหมายปลายทางในพจนานุกรม การเปลี่ยนแปลงความหมายที่ต่างกัน คือ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่

ความหมายแคบเข้า

ผู้วิจัยค้นพบมี ๗๒ คำ โดยขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

จากรูปธรรมเป็นรูปธรรม เช่น

กุสุม

เดิมหมายถึงดอกไม้, ระดูหญิง

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง ดอกไม้

อุตุ

เดิมหมายถึง ฤดู,ระดูของหญิง

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง ฤดู

กทลี

เดิมหมายถึงกล้วย,ธง, นางเห็น, ชะมด

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง กล้วย

สบัน

เดิมหมายถึง คำสาบาน,คำแช่ง, สบถ

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง คำสาบาน

เวค

เดิมหมายถึง ความเร็ว, กำลังเครื่องถึง, กำลังเร็ว, กระแสน้ำ, สายน้ำ

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง ความเร็ว

จากนามธรรมเป็นนามธรรม เช่น

ภาคย์

เดิมหมายถึง กรรมดี,บุญ,โชคดี,โชคร้าย,กรรมไม่ดี

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง โชค, โชคดี

พิทยา

เดิมหมายถึง ความรู้, วิทยา, รู้แจ้ง, ปรีชา,พระเวท, ศิลปะ, วิชชา ๓ หรือวิชชา ๘

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง ความรู้

กัป

เดิมหมายถึง อายุกัป, อันตรกัป, กระทำ, รำพึง, พิธี, กาล, ข้ออ้าง, ยุค, อุบาย, ข้ออ้าง, ชื่อที่ตั้ง, กำหนดอายุ อย่างมากของคนในยุคนั้นๆ, โวหารแห่งสมณะ, ส่วนที่ ๘๐ ของมหากัป, ดำริ, จัดแจง, จัดทำ

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง อายุของโลกตั้งแต่เมื่อพระพรหมสร้างเสร็จจนถึงเวลา ที่ไฟประลัยกัลป์มาล้างโลก

ธุว

เดิมหมายถึง เที่ยง, มั่นคง, ยั่งยืน, สะดวก, เนืองๆ,ทุกเมื่อ, ตรึกตรอง,แน่นอน

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง เที่ยง, มั่น

จากรูปธรรมและนามธรรมเป็นนามธรรม

วิธ

เดิมหมายถึง ชนิด,อย่าง, ความถือตัว

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง ความถือตัว

การณ์

เดิมหมายถึงเหตุ,เค้ามูล,การทำร้าย,การเบียดเบียน

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง เหตุ,เค้ามูล

จากรูปธรรมและนามธรรมเป็นรูปธรรม เช่น

จักขุ

เดิมหมายถึงนัยน์ตา, พุทธญาณ, สัพพัญญุตญาณ, ปัญญา, ญาณในมรรค ๓ เบื้องต่ำ

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง ตา,ดวงตา

ภีมะ

เดิมหมายถึง น่ากลัว,ชนอันบุคคลพึงกลัว,ดุร้าย,หยาบ,แข็ง,กล้า

ความหมายแคบเข้าเหลือเพียง น่ากลัว

ความหมายกว้างออก

ผู้วิจัยค้นพบมี ๔๗ คำ โดยขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

จากรูปธรรมเป็นรูปธรรม เช่น

กฐิน

ความหมายเดิม คือไม้สะดึง

ความหมายกว้างออกคือ ผ้าพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ เฉพาะกฐินกาล

กรกฎ

ความหมายเดิม คือ ปู

ความหมายกว้างออกคือ ชื่อกลุ่มดาวรูปปู เรียกว่า ราศีกรกฎ เป็นราศีที่ ๓ ในจักรราศี

บัณฑุโรค

ความหมายเดิม คือโรคผอมเหลือง

ความหมายกว้างออกคือ โรคเพื่อดี

37. □□□□

สมร

ความหมายเดิม คือสงคราม

ความหมายกว้างออกคือนางงามซึ่งเป็นที่รัก

ดรรชนี

ความหมายเดิม คือนิ้วชี้

ความหมายกว้างออกคือจำนวนที่เขียนไว้บนมุมขวาของอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ฐาน เพื่อแสดงการยกกำลังของฐานนั้นตัวเลขอัตราส่วนซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ในระยะเวลาบัญชีคำเรียงตามลำดับอักษรที่พิมพ์ไว้ส่วนท้ายของหนังสือเล่ม รวบรวมคำสำคัญ ๆ ซึ่งมีกล่าวถึงในหนังสือเล่มนั้น โดยบอกเลขหน้า ที่มีคำนั้น ๆ ปรากฏอยู่เพื่อสะดวกแก่การค้น

สูจิ

ความหมายเดิม คือเข็ม

ความหมายกว้างออกคือเครื่องชี้,รายการ, สารบัญ

กำโบล

ความหมายเดิม คือแก้ม

ความหมายกว้างออกคือลูบ, ลูบคลำ, ลูบไล้

กำโบล ๑ (แบบ) น. กโบล, กระพุ้งแก้ม, เช่น ปรางเปรียบกำโบลบงกชรัตนรจนา. (สุธน). (ป., ส. กโปล).

วาณี

ความหมายเดิม คือถ้อยคำ

ความหมายกว้างออกคือ เจ้าแม่แห่งวาจา คือ พระสรัสวดี

บิณฑบาต

ความหมายเดิม คืออาหารที่รับในบาตรของพระภิกษุ

ความหมายกว้างออกคือกิริยาที่พระภิกษุสามเณรรับของที่เขานำมาใส่บาตร, กิริยาที่พระภิกษุสามเณรขอหรือขอร้อง

จากรูปธรรมเป็นนามธรรม เช่น

อังกุระ, อังกูร

ความหมายเดิม คือหน่อ

ความหมายกว้างออกคือเชื้อสาย

จากนามธรรมเป็นนามธรรม เช่น

เปรม

ความหมายเดิม คือความรัก

ความหมายกว้างออกคือสบาย, รื่นเริง, อิ่มใจ, ความชอบใจ

จากนามธรรมเป็นรูปธรรม เช่น

คัมภีร์

ความหมายเดิม คือลึก

ความหมายกว้างออกคือ หนังสือตำราที่สำคัญทางศาสนาหรือโหราศาสตร์ เป็นต้น ลักษณนามเรียกหนังสือตำราเหล่านี้

สิทธ์

ความหมายเดิม คือสำเร็จแล้ว

ความหมายกว้างออกคือ ฤษี

ความหมายย้ายที่

ผู้วิจัยค้นพบมี ๖๘ คำ โดยขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

จากรูปธรรมเป็นรูปธรรม เช่น

กุฎุมพี

ความหมายเดิมคือ คนมีทรัพย์

ย้ายที่สู่ความหมาย คือ ชนชั้นต่ำ

ศิรา

ความหมายเดิมคือเอ็น,เศียร

ย้ายที่สู่ความหมาย คือ น้ำ, ลำธาร, คลอง, ท่อ

จลนี

ความหมายเดิมคือ เลียงผา,เนื้อสมัน

ย้ายที่สู่ความหมายคือ ชะนี

เศรณี

ความหมายเดิมคือหมู่คนมีศิลป์อันมีชาติเสมอกัน

ย้ายที่สู่ความหมายคือแถว, แนว,หมวด, หมู่, พวก

นิสาท

ความหมายเดิมคือ เสียงดนตรี,เสียงเหมือนช้างร้อง

ย้ายที่สู่ความหมาย คือเวลาตั้งแต่ย่ำค่ำถึงเที่ยงคืน

สมภาร

ความหมายเดิมคือเครื่องเต็มพร้อม, เครื่องอุดหนุนเครื่องปรุง, อุปกรณ์

ย้ายที่สู่ความหมายคือพระที่เป็นเจ้าอาวาส

จากรูปธรรมเป็นนามธรรม เช่น

ภูต

ความหมายเดิมคือสัตว์

ย้ายที่สู่ความหมายคือผี, ซึ่งเกิดแล้ว, ซึ่งเป็นแล้ว

จากนามธรรมเป็นนามธรรม เช่น

วิธุระ

ความหมายเดิมคือความพราก,แยกกัน

ย้ายที่สู่ความหมายคือเปลี่ยว, ว้าเหว่

อนาถ

ความหมายเดิมคือไม่มีที่พึ่ง

ย้ายที่สู่ความหมายคือสงสาร, สังเวช, สลดใจ

อนาทร

ความหมายเดิมคือความไม่เอื้อเฟื้อ, ดูแคลน, ไม่เห็นแก่กัน, ดูหมิ่น

ย้ายที่สู่ความหมายคือเป็นทุกข์เป็นร้อน, ร้อนอกร้อนใจ

พิกล

ความหมายเดิมคือขาดแคลน

ย้ายที่สู่ความหมายคือผิดปรกติ, แปลกไป

พิรุธ

ความหมายเดิมคือขุ่นเคืองแล้ว, โกรธ,ผิด, ยินร้าย

ย้ายที่สู่ความหมายคือผิดปรกติ, มีอาการน่าสงสัย

พิสมัย

ความหมายเดิมคือความอัศจรรย์

ย้ายที่สู่ความหมายคือ ความรัก, ความปลื้มใจ, ความชื่นชม,รักใคร่ หลงใหล , ควรชม

ยโส

ความหมายเดิมคือยศ, เกียรติ์

ย้ายที่สู่ความหมายคือเย่อหยิ่งเพราะถือตัวว่ามียศ มีปัญญา มีความรู้ มีกำลัง มีทรัพย์

วาสนา

ความหมายเดิมคือธรรมชาติเครื่องอบรม,ความแต่ง,ความปรุง,ความอบรม

ย้ายที่สู่ความหมายคือบุญบารมี, กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ,

วิกฤต

ความหมายเดิมคือ ทำหลาก,ทำแปลก,ความทำหลาก,เปลี่ยนแปลง

ย้ายที่สู่ความหมายคืออยู่ในขั้นล่อแหลมต่ออันตราย , อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ

สาธารณ์

ความหมายเดิมคือทั่วไป,สามัญ

ย้ายที่สู่ความหมายคือต่ำ, เลว; ชั่วช้า

สามานย์

ความหมายเดิมคือทั่วไป,สามัญ

ย้ายที่สู่ความหมายคือเลวทรามต่ำช้า

จากนามธรรมเป็นรูปธรรม เช่น

กัปปิย์

ความหมายเดิมคือ อันสำเร็จ,สมควร

ย้ายที่สู่ความหมายคือ กับข้าว

สาโท

ความหมายเดิมคือยินดี

ย้ายที่สู่ความหมายคือน้ำเมาที่ได้จากการหมัก เช่น น้ำขาว อุ กะแช่

อนิจจัง, อนิจจา

ความหมายเดิมคือไม่เที่ยง

ย้ายที่สู่ความหมายคือคำที่เปล่งออกมาแสดงความสงสาร สังเวช เป็นต้น.

อธิการ

ความหมายเดิมคือวิสัยเป็นที่กระทำยิ่ง,อธิการ,คุณอันบุคคลพึงกระทำยิ่ง

ย้ายที่สู่ความหมายคือพระที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสซึ่งไม่มีสมณศักดิ์อย่างอื่นว่า พระอธิการ, พระที่ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์หรือ เจ้าคณะตำบล ซึ่งไม่มีสมณศักดิ์อย่างอื่นว่า เจ้าอธิการ, ตำแหน่งสูงสุดของผู้บริหารในวิทยาลัย

จากนามธรรมและรูปธรรมเป็นรูปธรรมและนาม

กัลปนา

ความหมายเดิมคือ ดำริ, รำพึง,จัดแจง,ตระเตรียม, เครื่องแต่ง

ย้ายที่สู่ความหมายคือเจาะจงให้, ที่ดินหรือสิ่งอื่นเช่นอาคารซึ่งเจ้าของอุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัดหรือศาสนา, ส่วนบุญที่ผู้ทำอุทิศให้แก่ผู้ตาย

วิจารณ์และสรุปผล

การนิยามความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ มีทั้งการนิยามความหมายที่เหมือนกันและต่างกันกับการนิยามความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ นิยามความหมายที่ต่างกันมีทั้งนิยามความหมายแบบแคบเข้า นิยามความหมายแบบกว้างออก

37. □□□□

และนิยามความหมายแบบย้ายที่ คำบาลีสันสกฤตที่มีความหมายโดยตรงจะนิยามความหมายตรงกัน ส่วนที่มีความหมายโดยอ้อมในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จะต่างกันกับความหมายในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เพราะความหมายโดยอ้อมในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นความหมายที่เกิดขึ้นจากบริบทของสังคมไทย จึงเป็นความหมายที่มีใช้อยู่ในสังคมไทยเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. ๒๕๕๓ กับพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กับพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าผู้สนใจเรื่องการเปลี่ยนความหมายของคำในภาษายังมีประเด็นที่น่าสนใจควรศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

๑. ศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำตระกูลไท ที่มีรูปคำเหมือนแต่มีความหมายต่างกันในภาษาไทถิ่นต่าง ๆ โดยเก็บคำจากพจนานุกรม เปรียบเทียบความหมายของคำระหว่างภาษาถิ่นไท เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการของความหมายของคำภาษาถิ่นไทที่ใช้อยู่ในภูมิประเทศที่ต่างกัน

๒. การศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กับพจนานุกรมบาลีของอาร์.ซี. ชิลเดอรส์ (R.C.Childers) ที่สมาคมบาลีปกรณ์ดำเนินการจัดพิมพ์มาก่อน เพื่อเปรียบเทียบการนิยามความหมายคำบาลีสันสกฤตในภาษาไทยกับการนิยามความหมายคำบาลีสันสกฤตในภาษาอังกฤษ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจาก รศ.ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร. โกวิทย์ พิมพวง ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ อย่างดียิ่ง

37. □□□□

เอกสารอ้างอิง

ไทรงาม ประมวลศิลป์. **วัฒนธรรมคำยืมที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม; ๒๕๓๕.

เนติมา พัฒนกุล. **การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำในหนังสืออักขราภิธานศัพท์ของหมอบรัดเลย์.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.

พัชรี พลาวงศ์. **ความรู้เบื้องต้นทางอรรถศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

พระธรรมโมลีและคณะ. **สุโพธาลังการมัญชรี.** กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระยาอนุมานราชธน, **นิรุกติศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา; ๒๕๒๒.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. **ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤตฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พูนพงษ์ งามเกษม. **คำยืมในภาษาไทยจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหาคร : อักษรเจริญทัศน์**, ๒๕๓๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

สุชาติ พงษ์พานิช. **เปรียบเทียบพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๔ : หมวดอักษร ก-ข** : รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๑.

สุกัญญาโสภี ใจกล่ำ. **การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๒.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙.

สุริยา รัตนกุล. **อรรถศาสตร์เบื้องต้น.** นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

อรรถพร ศรีพุ่ม. **การวิเคราะห์ความหมายของคำในสำนวนที่มีความหมายเหมือนกันจากพจนานุกรมฉบับมติชน : การศึกษาเชิงอรรถศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

อนุมานราชธน, พระยา. **นิรุกติศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, ๒๕๒๒.

Leonard, B. Language. New York. Holt, Rinehart and Winston, 1963.

R. C. Childers. Dictionary of the Pali Language. Fourth Impression. London : Kegan Paul, Trench, Trubner co., Ltd, 1909.

37. □□□□